

**Міністерство освіти і науки України**  
**Національний університет «Києво-Могилянська академія»**  
**Факультет соціальних наук та соціальних технологій**  
**Кафедра Школа соціальної роботи В. І. Полтавця**

**Кваліфікаційна робота**  
**освітній ступінь - бакалавр**

**на тему: «ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА»**

**Виконала: студентка 4-го року навчання,**

**Спеціальності 231**

**Соціальна робота**

**Серафімович Дарина**

**Керівник Дмитришина Н.А.,**

**старший викладач**

**Рецензент**

**Кваліфікаційна робота захищена**

**з оцінкою «\_\_\_\_\_»**

**Секретар ЕК\_\_\_\_\_**

**«\_\_\_\_\_»\_\_\_\_\_ 2021 р.**

## ЗМІСТ

|                                                                                                   |  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| ВСТУП.....                                                                                        |  |
| РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....                                                            |  |
| РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....                                                             |  |
| 1. Поняття домашнього насильства.....                                                             |  |
| 2. Вплив соціальних мереж на домашнє насильство: technology facilitated domestic violence.....    |  |
| 3. Наслідки насильства фасилітованого технологіями.....                                           |  |
| 4. Закордонні практики попередження домашнього насильства за допомогою соціальних мереж.....      |  |
| 5. Попередження домашнього насильства за допомогою соціальних мереж в українському контексті..... |  |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                     |  |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                                                   |  |

## ВСТУП

На сьогоднішній день домашнє насильство є однією з найпоширеніших форм порушення прав людини. Згідно до статистики Національної Коаліції щодо запобігання домашнього насильства кожна четверта жінка та кожний десятий чоловік - жертви складних випадків сексуального або фізичного насильства, кожна третя жінка та четвертий чоловік мали досвід жорстокого поводження зі сторони свого партнера (National Coalition Against Domestic Violence, 2020).

Насильство з боку інтимного партнера не пов'язане з віком, соціально-економічним статусом, расою, етнічністю, статтю, сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю, релігією чи національністю. Воно існує в усіх громадах. Всупереч поширеній думці, фізичне насильство — це не просто випадкове вираження розчарування чи гніву людиною. Це модель поведінки (а не лише один акт) в інтимних стосунках, які зазвичай мають значний негативний вплив (фізичні ушкодження, високий рівень страху чи страждання) на постраждалу людину.

Партнери можуть перебувати в шлюбі, проживати разом або зустрічатися. Насильство може бути фізичним (наприклад, ляпасами, кулаками, ногами), словесними погрозами, сексуальним (наприклад, фактичний або спроба примусового статевого акту) або емоційним (наприклад, приниження, позбавлення грошей, запобігання контакту з родиною чи друзями, лайка) (Watson, D., & Parsons, S. (2005).

У сучасному світі соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя та мають неймовірний вплив на формування сучасного суспільства. Один із найпопулярніших сайтів соціальних мереж, Facebook, має 1,4 мільярда користувачів у всьому світі, що становить майже п'яту частину населення світу, миттєво роблячи світ схожим на маленьке село. (Amedie, Jacob, (2015).

Оскільки соціальні медіа є відносно новим явищем, проведено малу кількість досліджень, що вивчають можливість їх використання як інструмент превенції та запобігання домашнього насильства.

Мета – описати практику використання соціальних мереж для запобігання домашнього насильства.

Завдання дослідження:

- 1) Описати поняття “домашнє насильство”.
- 2) Визначити вплив технологій та соціальних мереж на поширення домашнього насильства.
- 3) Дослідити міжнародний та український досвід використання соціальних мереж для запобігання домашньому насильству.

Об'єкт - домашнє насильство.

Предмет - практика попередження домашнього насильства за допомогою соцмереж.

## РОЗДІЛ 1

### МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бази даних, які використовувалися для пошуку:

Пошук здійснювався за допомогою Google та Google Scholar. Були використані наукометричні бази даних: EBSCO, Scopus, Springer, Sage Pub.

Для пошуку обиралися база даних чи пошукова система, вводилися ключові словосполучення «запобігання домашньому насильству», «соціальні мережі», «соціальна реклама», «domestic violence prevention», «social media», «technology-facilitated violence». Далі за критеріями обиралися публікації.

Критерії для пошуку включали: публікація в авторитетних журналах, на науково виправданих ресурсах, рік публікації, відповідність тематиці.

До аналізу включалися статті, які описували переважно якісні дослідження, написані та опубліковані в період з 2012 по 2022 рр., та стосувалися теми попередження домашнього насильства за допомогою соціальних мереж та таких її аспектів як застосування технологій для скоєння насильства (технологічно фасилітоване насильство), домашнього насильства, наслідків домашнього та технологічно фасилітованого насильства, закордонної та української практики застосування соціальних мереж для попередження домашнього насильства.

Частина наукових статей, які опрацьовувались не ввійшли до дослідження, переважно це статті, які публіковані на російськомовних ресурсах і в російських наукових джерелах.

Було використано 42 джерел, більшість з яких статті з наукових журналів типу Journal on Interpersonal Violence, BMC Women's Health, International Journal of Cyber Criminology, Psychology of Violence та інші.

Підтеми, які було обрано для аналізу:

- поняття домашнього насильства;
- вплив соціальних мереж на домашнє насильство;
- наслідки домашнього та технологічно-фасилітованого насильства;

- практики попередження домашнього насильства через соціальні мережі.

Вибірка:

Кількість публікацій визначених в базах даних: 525

Період за який публікації беруться для аналізу: з 2012 по 2022 рік

Кількість проаналізованих публікацій: 95

Кількість вибраних повнотекстових публікацій: 70

Кількість публікацій включених в якісний аналіз, які були вивчені описані в Другому розділі: 42

## РОЗДІЛ 2

### РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

#### 2.1 Поняття домашнього насильства

За останні кілька десятиріч велика кількість науковців глибше вивчали тему домашнього насильства починаючи від загального опису цього терміну до типових портретів постраждалих від домашнього насильства. Завдяки увазі, яку надавали цій темі, ми маємо достатню кількість літератури, щодо опису поняття домашнього насильства.

В національному законодавстві України подано наступне визначення:

Домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, 2020).

Визначення, зазначені у Статті 3 Конвенції Ради Європи “Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами” (далі – Конвенція) має подібності з написаним вище. За Конвенцією домашнє насильство: означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й постраждала, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому

самоmu місці, що й постраждала, чи ні (стаття 3).

Домашнє насильство можливе у будь-яких стосунках: у людей, що перебувають у постійних відносинах та проживають разом, у розлуці чи лише зустрічаються. Кривдниками та постраждалими можуть стати особи будь-якої сексуальної орієнтації: гетеросексуали, геї, лесбійки тощо (Jura & Bukaliya, 2015). Крім того, до домашнього насильства відносять не лише насильство в парі, але й між родичами чи людьми, що проживають чи проживали разом.

Л. Аларкон - фахівець з вивчення поняття домашнього насильства, окреслив низку ознак, якими характеризується це явище. Серед них зазначено що це дії:

- що здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети;
- що завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі;
- що порушують права і свободи людини.

Крім того, той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні, технологічні тощо, тобто має доступ до ресурсів), що робить неможливим ефективний самозахист постраждалої від насильства особи (Юрків, 2013).

Більшість людей не розуміють значення слова “насильство”. Здебільшого ми уявляємо собі поламані кістки та синці під очима. Звичайно, ці серйозні індикатори вказують нам на домашнє насильство, але це не означає, що насильство не може бути не таким помітним та більш підступним, - написала К. J. Wilson у своїй роботі «When Violence Begins at Home» (2013). Вона виділяє 3 основні види домашнього насильства: фізичне, психологічне та сексуальне насильство. Деякі вчені та правозахисники додатково виділяють ще економічне насильство. А також багато підвидів, як от технологічно фасилітоване

насильство, про яке йтиметься далі або ж підвиди психологічного насильства – емоційне та вербальне насильство.

В літературі з цієї теми часто виділяють саме насильство з боку інтимних партнерів.

Загалом 67% жінок в Україні зазнали одного з видів домашнього насильства у віці від 15 років. Сюди входить і насильство з боку інтимного партнера. Воно може трапитися в підлітковому віці, коли молоді люди починають будувати близькі романтичні відносини з іншими. Таке насильство може відбуватися і під час відносин, і після, закінчившись навіть переслідуваннями. Тому так важливо здійснювати заходи та проводити інтервенції ще у віці близько 15 років, щоб підлітки могли його розпізнати та захистити себе. Це і буде запобіганням насильству (ОБСЄ, 2019; Niolon et al., 2017).

При вивченні комплексного явища насильства, важливо звернути увагу на фактори, що призводять до нього у першу чергу. У “Стратегії запобігання та протидії сексуальному насильству” від ООН (2018) виділено наступні причини: стигма та культура мовчання; недосконала нормативно-правова база щодо реагування на сексуальне та гендерно-зумовлене насильство; обмежені доступ постраждалих до правосуддя та спроможність органів влади розслідувати злочини, переслідувати та притягати до відповідальності кривдників; порушені механізми перенаправлення, включаючи обмежені послуги медичної та психосоціальної підтримки для потерпілих.

Фактори, які піддають особу ризику вчинення насильства, включають (але не обмежуються) демографічні фактори, такі як вік (підлітковий та молодий вік), низький дохід, низький рівень освіти та безробіття; фактори історії дитинства, такі як насильство між батьками, жорстоке поводження з дітьми та бездоглядність, включаючи сексуальне насильство. Інші індивідуальні фактори, які піддають людей ризику вчинити насильство: стрес, тривожність та

асоціальні риси особистості; ставлення, яке схвалює насильство у стосунках, і віра в суворі гендерні ролі; та інші поведінкові фактори ризику, такі як попереднє вчинення та віктимізація насильства або інших форм агресії, таких як насильство з боку однолітків, історія зловживання психоактивними речовинами, історія правопорушень та ворожі стилі спілкування (Niolon et al., 2017).

Вивчаючи літературу з цього питання, можна виділити причину, спільну для багатьох досліджень. Вона пояснена соціоісторичною або соціокультурною теорією. Згідно цієї теорії усі економічні, соціальні та культурні процеси напряду або побічно підтримують устрій сім'ї та суспільства, що є спрямованим на домінування чоловіків. Спираючись на феміністську теорію, теорія обміну або «вибору» дає одне з найбільш стислих пояснень причини насильства зі сторони партнера - насильники роблять це, тому що можуть. Як доповнення до цього пояснення слід зазначити, що чоловіки обирають образливу поведінку по відношенню до своїх партнерок, тому що таким чином вони можуть отримати бажане без ніяких наслідків та покарань (Юрків, 2013).

Також існує психологічна теорія, що пояснює корінь насильства. З цієї точки зору, домашнє насильство може розглядатися як медична проблема. Вона припускає, що чоловіки, які скоюють насильство, мають якусь хворобу, яка змушує їх поводитися насильно по відношенню до своїх партнерів, наприклад, надмірне вживання алкоголю та наркотиків. Проте, розглядаючи поведінку кривдника через таку призму, ми зменшуємо відповідальність чоловіка за його поведінку, оскільки він не повністю контролює свої емоції і потребує медичного втручання. Таким чином, це не пояснює причину(ни) домашнього насильства, скоєного чоловіками. Психологічні теорії не пояснюють усі акти домашнього насильства, вчинені чоловіками, а концентруються лише на одному факторі, якого недостатньо, щоб бачити повну картину (Jura & Bukaliya, 2015).

Підсумовуючи проаналізовану мною літературу, можна прийти до висновку що домашнє насильство - це поширене явище, що не обмежується віком, статтю, статусом та типом стосунків кривдника та постраждалої особи. Воно складається з багатьох факторів та у кожному випадку є індивідуальним та не схожим на інший. Проте, існують загальні патерни поведінки та сигнали, за якими можливо визначити присутність насильства у стосунках, його характер та причини, що призводять до такої поведінки. Більш глибока поінформованість щодо цього поняття та що стоїть за ним, може грати значну роль у запобіганні домашньому насильству.

## **2.2 Вплив соціальних мереж на домашнє насильство: technology facilitated domestic violence**

Соціальні мережі займають важливе місце у сучасному житті. У щорічному GLOBAL OVERVIEW REPORT Сімона Кемпа вказано що 4.95 мільярди людей є користувачами інтернету, 4.62 мільярди – є активними користувачами інтернету, що становить більше половини загального населення планети. Протягом останніх 10 років кількість людей, що використовують Інстаграм, Фейсбук, Твітер, Ютуб та інші мережі зросла на 212% та в середньому у світі людина витрачає на них 2 години 27 хвилин (Kemp, S., 2022).

Внаслідок такого поширення використання технологій, їх вплив на побудову інтимних стосунків стає все більш значним. Серед пар, які повідомляють, що цифрові інструменти мали принаймні незначний вплив на їхні стосунки, 74% повідомляють, що ці інструменти мали позитивний вплив. Однак, оскільки цифрові технології стали інтегрованими в інтимні стосунки, насильство з боку інтимного партнера за допомогою технологічних засобів стало проблемою у нашому суспільстві (Pew Research Center, 2020).

Briggs, C. (2018) відзначає зростаючу тенденцію використання цифрових і комунікаційних технологій для контролю та зловживання владою в стосунках з партнером. Прикладом подібної поведінки можуть бути постійні текстові повідомлення чи дзвінки, використання програм для спостереження, шпигунського програмного забезпечення чи інших пристроїв відстеження, а також зловживання в соціальних мережах.

Важливо вказати, що деякі з вищезгаданих проявів можуть спостерігатися як у насильницьких стосунках та і в ненасильницьких стосунках. Наприклад, використання відеодзвінків на платформах Skype або Zoom сприяє зв'язку з рідними та має свою користь. Проте ми чули про випадки, де дітей змушували використовувати такі аудіовізуальні засоби зв'язку, щоб отримати інформацію про місцезнаходження або про діяльність жінок після розлучення. Таким чином, можна не помітити контекст, у якому виникає насильство фасилітоване технологіями, що також пояснюється тим, що воно індивідуалізоване для впливу на конкретну ціль. Наприклад, дзвінки в певний час або використання певних слів можуть бути зловісними і викликати страх через значення, яке воно має для жертви/потерпілого.

Насильство фасилітоване технологіями є особливо інвазивним, оскільки технології забирають просторовим і часові обмеження для насильника, що серйозно гальмує свободу жінок, явно та неявно стримуючи їхню поведінку та здатність реагувати на насильство (Farhall, Harris and Woodlock 2020).

Статистика каже, що серед 4500 жінок у 45 країнах з найбільшим населенням Інтернету, показало, що: 38% жінок особисто зазнали насильства від партнера в Інтернеті і 85% жінок стали свідками такого насильства в Інтернеті проти іншої жінки. Опитування постраждалих у Великобританії і показало, що 45% повідомляли про насильство фасилітоване технологіями під час їхніх стосунків, а 48% пережили якусь його форму після розлучення. У США виявили, що 75% із 540 студентів коледжів у їхній вибірці зазнали

наси́льство в інтернеті, вчинене партнером або колишнім партнером (Michaela M. Rogers et al., 2022)

Дані з дослідження Seewald L. et al., (2022) свідчать про те, що серед чоловіків і жінок у віці  $\geq 18$  років від 33% до 35% коїли наси́льство фасилітоване технологіями, а від 29% до 33% зазнали наси́льство фасилітоване технологіями. Окрім того, від 12% до 13% підлітків і молоді віком до 25 років були як і скоювали, так і були жертвами наси́льство фасилітованого технологіями.

Протягом останніх років, в результаті розвитку технологій, наси́льство в між партнерами також набуває нових форм. Судово-медична служба в Мельбурні провела порівняння аудитів випадків домашнього наси́льства у період 2007-2013 року та 2014-2020 року.. В результаті 515 випадків сексуального наси́льства у 2014–2020 роках 70 (14%) жертв повідомили про наси́льство що сталось на технологічній платформі, у порівнянні з 4% випадків у 2007–2013 роках (Rowse, J et al., 2022). Така статистика вказує на темп розвитку цієї проблеми та вказує на потребу у негайному вивченню та запобіганню.

З феміністської точки зору жінки непропорційно частіше є жертвами наси́льства фасилітованого технологіями з боку партнера в порівнянні з чоловіками. Таке наси́льство є гендерно зумовленим, так що жінки зазнають більшої шкоди, через застарілі сексуальні ролі та міфи, вкорінені в суспільстві.

Загалом, дослідники припустили, що наси́льство фасилітоване в інтернеті є принципово питанням гендеру і головним чином скоюється проти жінок у ширшому суспільному контексті культури зґвалтування, звинувачення жертв та маскулінності (Champion A et al., 2021).

Наси́льство фасилітоване технологіями може мати на меті та перекликатися з більшістю видами наси́льства , включаючи: емоційне наси́льство; залякування; заперечення, звинувачення та мінімізація; використання чоловічих привілеїв; економічний контроль; примус і погрози;

використання дітей; та ізоляція.

Існує 2 основні канали, які використовуються для впровадження технологічного насильства. Перший - напряму за допомогою телефону. Найбільш поширеними проявами такого насильства є: моніторинг місцезнаходження, контроль поведінки, приниження за допомогою текстових повідомлень, постійні дзвінки, контролі/знищення/деактивація пристроїв та облікових записів, порнографія (порно помста) з метою емоційного насильства (приниження, надсилання друзям та родині), примус та погрози (загроза розповсюдження сексуальних зображень/відео), використання зображень для вимагання або примушування жертви до небажаних статевих актів, а також заперечення дій насильника та звинувачення постраждалих ( заперечення того, що вони поділилися зображеннями, натякаючи, що жертва цього заслужила).

Другий канал - соціальні мережі в яких поширено переслідування та моніторинг партнера за допомогою електронної пошти та соціальних мереж, заборона доступу до Facebook/Instagram та інших соціальних мереж, взлом ПК, зміна паролів та облікових записів, контроль онлайн-банкінгу та банківських рахунків, обмеження доступу до облікових записів чи пристроїв, переслідування або залякування за допомогою повідомлень (наприклад, через фальшивий обліковий запис Facebook/Instagram, переслідування сім'ї чи друзів жертви) (Michaela M. Rogers et al., 2022).

Bancroft L (2003) вивчав причини та фактори що впливають на поведінку насильників чоловіків в стосунках. Окрім того, у своїй роботі він визначив ще один спосіб використання соціальних мереж, для фасилітації та приховування насильства вдома. Наприклад, жінки підкреслили, що чоловіки створюють певну спільноту у соціальних мережах де знаходять підтримку та створюють певний образ себе та своєї родини. Партнери використовують Facebook або Instagram, щоб «підтримувати певний образ для всіх», зображуючи образ люблячого сім'янина та стверджуючи, що він «був справді хорошою людиною»,

заперечуючи звинувачення постраждалої у насильстві. Соціальні медіа можуть грати роль платформи-форума для союзників-зловмисників, щоб продемонструвати свою підтримку публічно, на сторінках профілю Facebook, а також приватно в чатах Facebook Messenger. Це вказує на те, що вплив, який соціальні мережі мають на формування твого образу та схильність сприймати кожний пост та сторіз за правду, викривляє реальність та вимикає критичне мислення, навіть найближчих членів сім'ї переживших домашнє насильство фасилітоване технологіями.

У своїй роботі Harris Bridget; Woodlock Delanie (2022) визначили, велика кількість жінок стикаються з технологічно фасилітованим насильством не лише під час їхніх стосунків але і після розлучення. Для багатьох у дослідженні спостерігалася ескалація жорстокого поводження під час розлуки, що кидає виклик міфу про те, що жінки можуть «втекти» від насильства, залишивши злочинця. Після того, як одна з учасниць розірвала стосунки, її партнер почав переслідувати та стежити за нею. Саме тут технології вступили в дію ще більше» та обсяг цифрового контакту став гнітючим.

Інше дослідження підтверджує, що домашнє насильство зазвичай триває або загострюється під час розлуки. Хоча більшість з випадків були скриті для оточуючих, 12 з 20 учасників стали жертвами насильства фасилітованого технологіями ще до розлуки зі своїм партнером, а 7 учасників зазнали його під час розлуки. Усі постраждалі повідомили, що насильство погіршилось під час розлуки. (DeKeseredy et al, (2017)

Оскільки практика спілкування змінюється через збільшення використання цифрових медіа, кривдники користуються довірою та доступом до приватності та інтимності у відносинах, щоб отримати доступ до пристроїв і облікових записів. Через те, що будучи у стосунках ми не задумуємося по безпеку власних даних може не виникнути складнощів контролювати свого партнера. DeKeseredy, W.S., Dragiewicz, M. and Schwartz, M.D. (2017)

В результаті детальнішого вивчення поняття домашнього насильства, що фасилітоване технологіями можна визначити наступне:

Це вид насильства що може відбуватись з боку партнера у стосунках або після їх завершення та як і звичайне домашнє насильство має скритний характер, що робить боротьбу з ним складною справою.

Прояви технологічного насильства включають дії партнера на платформі гаджетів (телефон, планшет, комп'ютер) або соціальних мереж та направлені або на побудову певної картинки життя пари, з метою приховування насильства що відбувається вдома, або на контроль та маніпуляцію свого партнера. Формат комунікації у сучасному суспільстві дозволяє побудови іншої реальності, у якій з'явилося більше небезпеки для жінок, що знаходяться у насильницьких стосунках, що може мати значні наслідки у майбутньому.

### **2.3 Наслідки насильства фасилітованого технологіями**

Перед тим, як говорити про запобігання та боротьбу з насильством, неможливо не звернути уваги на його наслідки.

Насильство з боку інтимного партнера може мати множинні негативні наслідки для фізичного, психічного, сексуального та репродуктивного здоров'я жінок, як і короткострокового, так і довгострокового характеру. Такі як викидні та інфекції, що передаються статевим шляхом, небажана вагітність, штучні аборти, гінекологічні проблеми, депресивний розлад, стрес та інші тривоги, розлади, проблеми зі сном, розлади харчування, вбивства або самогубство. Насильство впливає на всі сфери життя жінки, такі як самооцінка, продуктивність, самостійність, здатність піклуватися про себе та своїх дітей, а також здатність брати участь у суспільній діяльності.

Загалом наслідки насильства зі сторони партнера можна поділити на 2 групи: психологічні та фізичні. У своєму дослідженні Trevillion K, Oram S, Feder G, Howard LM (2012) вивчали зв'язок отримання досвіду домашнього насильства та психологічних розладів. Внаслідок аналізу зібраної інформації було визначено, що депресивні розлади, дистимія, тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад, obsесивно-компульсивний розлад, харчові розлади, розлад особистості, шизофренія, неафективний психоз та біполярний афективний розлад можуть виникнути внаслідок переживання домашнього насильства в минулому.

Вважається, що стрес отриманий внаслідок травми є основним механізмом, який пояснює, чому насильство з боку інтимного партнера може спричинити подальшу депресію та спроби самогубства. Вплив травматичних подій може призвести до стресу, страху та ізоляції, що, у свою чергу, може призвести до депресії та суїцидальної поведінки. Знову ж таки, стосунки можуть бути двосторонніми: інші дослідження показують, що жінки з серйозними проблемами психічного здоров'я частіше зазнають насильницької віктимізації. Вплив насильства та інших травм у розвитку та в ранньому житті також може відігравати важливу роль у прогнозуванні як насильства, так і депресії. (Da Thi Tran, T., Murray, L. & Van Vo, T., 2022).

Окрім того, важливо зазначити, що не лише постраждала особа може мати серйозні психологічні наслідки. Діти, що стали свідками жорстокого поводження вдома, можуть мати такі наслідки: страх, панічні настрої, депресія. Такі діти можуть бути ізольованими від своїх однолітків та навіть відтворювати побачені ним дії. Такі діти можуть розглядати насильство, як норму та за відсутності інформування у майбутньому використовувати патерни насильства у своєму особистому житті. У дослідженні Humphreys C (2018) було виявлено, що матері, які пережили та досі отримують досвід домашнього насильства схильні не помічати, що їх дитина також зазнають фізичних та психологічних знущань. У цьому ж дослідженні визначили, що діти, які з дитинства були

свідками жорстокого поводження одного з батьків стосовно іншого, не мають розуміння, що насильство — це злочин і несе за собою покарання. Діти, які зазнали домашнього насильства — включаючи тих, хто були лише свідками матимуть значний ризик соціальних, емоційних та поведінкових проблем, навіть після того, як вони покидають родину.

Інші наслідки для фізичного, сексуального та репродуктивного здоров'я були пов'язані з насильством з боку інтимного партнера і заслуговують такої ж уваги. Сюди входять підліткова вагітність, небажана вагітність загалом, викидень, мертвонародження, внутрішньоутробна кровотеча, дефіцит харчування, біль у животі та інші шлунково-кишкові проблеми, хронічний біль, інвалідність, а також неінфекційні захворювання, як гіпертонія, рак і серцево-судинні захворювання. (García-Moreno, C. et all, 2013).

Якісні дослідження показали, як фізичне насильство партнера під час вагітності може спричинити різноманітні фізичні травми матері, такі як рани та гематоми на обличчі та тілі, опіки від гарячого заліза та гарячої води, відкриті рани, вагінальні розриви та кровотеча в результаті зґвалтування, викидні та небажана вагітність. В одному дослідженні з повідомлялося про негативний вплив домашнього насильства під час вагітності на фізичне здоров'я та фінансову стабільність ВІЛ-інфікованих матерів, оскільки їхні чоловіки забороняли їм приймати ліки від ВІЛ або ходити на роботу. (Da Thi Tran, T., Murray, L. & Van Vo, T.(2022)

За останнє десятиліття все більше усвідомлюється, що насильство з боку інтимного партнера є важливим фактором уразливості жінок до ВІЛ та СНІДу. Механізми, що лежать в основі підвищеної вразливості жінки до ВІЛ або СНІДу, включають пряме зараження внаслідок примусового статевого акту, а також потенційний ризик підвищення ризику через загальні наслідки тривалого

впливу стресу. Жінки, які перебувають у насильницьких стосунках або живуть у страху перед насильством також можуть мати обмежений контроль над часом або обставинами статевого акту або своєю здатністю домовлятися про використання презерватива. Крім того, є поведінкові докази того, що чоловіки, які мають схильність до насильницьких дій проти своїх партнерок, частіше, ніж чоловіки без подібних патернів поведінки, мають ряд ВІЛ-ризикових форм поведінки, включаючи наявність кількох сексуальних партнерів, часте вживання алкоголю, відвідування працівників секс-бізнесу, які можуть підвищити ризик ВІЛ у жінок.

Також, жінки що зазнали домашнього насильства повідомляють про більш несприятливі наслідки для сексуального та репродуктивного здоров'я. Вищі показники у проблемах з репродуктивними органами можна сміливо назвати прямими наслідками сексуального насильства та примусу. Окрім цього існує не прямий зв'язок насильства з боку партнера та жіночим здоров'ям, що викликаний впливом на використання контрацептивів, для контролю над народжуваністю, несхвалення використання контрацепції для запобігання вагітності або нездатність домовлятися про використання презерватива через страх насильства.

Як наслідок, у жінок, які перебувають у насильницьких стосунках, частіше спостерігається небажана вагітність. З приблизно 80 мільйонів незапланованих вагітностей щороку принаймні половина припиняється шляхом штучного аборту, і майже половина з них відбувається в небезпечних умовах. Поки непланова вагітність в результаті насильства була пов'язана з ризиком для здоров'я матерів і немовлят, незаконні та небезпечні аборти піддають здоров'ю жінок ще більшому ризику.

Неочевидними, але не менш серйозними наслідками життя в жорстокому та небезпечному середовищі для вагітних жінок є хронічний стрес, що може бути важливим фактором ризику для здоров'я матері, а також впливати на вагу

при народженні. Низька вага при народженні може призводити до результату передчасних пологів або обмеження росту плоду, що може бути безпосередньо пов'язано зі стресом.

Залежність від алкоголю та наркотичних речовин і насильство також взаємопов'язані. Крім того, що алкоголь є важливим фактором, який призводить до використання насильства чоловіками, є також докази зв'язку для жінок між насильством і частим вживанням алкоголю. Природа такої послідовності є достатньо складною. Жінки можуть вживати алкоголь, щоб впоратися з наслідками насильства, але зачасту, навпаки, споживання алкоголю жінками може призвести до насильницьких дій з боку партнерів, наприклад, тому що їхні партнери вважають, що вони не повинні пити.

Насильство з боку інтимного партнера пов'язане з багатьма наслідками для здоров'я, але найбільш безпосередніми наслідками є смертельні та не смертельні фізичні травми. Підраховано, що приблизно половина жінок, які перебувають у насильницьких стосунках, отримують фізичні травми від своїх партнерів, і більшість із них отримує різні види травм. Голова, шия та обличчя є найпоширенішими місцями травм, внаслідок домашнього насильства, за ними слідує травми опорно-рухового апарату та травми геніталій. (García-Moreno et al, 2013)

На жаль, розуміння впливу на постраждалих від насильства, що фасилітоване технологіями ускладнене через брак літератури та широку природу, яка охоплює багато форм технологічного насильства, які по-різному вивчалися та визначаються. Серед небагатьох досліджень наслідків, воно має негативний вплив на широкий спектр аспектів, що впливає на загальне благополуччя.

Незважаючи на брак досліджень, не було виявлено статистично значущих відмінностей між впливом насильства в інтернеті та офлайн. Дослідження

Hamilton-Giachritsis, Catherine et al (2020) показало, що хоча технологічне насильство іноді розглядається як менш серйозне ніж більш відомі нам форми насильства, емоційні, психологічні та поведінкові наслідки виявляються однаковими. Крім того, розвиток технології сприяє зловживанням і може навіть ускладнювати його наслідки.

Загалом, обмежена робота, яка була проведена для вивчення шкоди насильства фасилітованого технологіями, не враховує контекстні елементи, включаючи гендерну природу цих проблем і відносини між постраждалими та правопорушниками. Розглядаючи цей аспект у цьому ключі вчені зазначають, що хоча жінки та чоловіки повідомляють про подібну поширеність сексуального насильства за допомогою технологій, характер і вплив цього досвіду відрізняються, зокрема, гендерно, що відображає ширші моделі обох статей. Жінки частіше відчувають більш сильну емоційну реакцію на цю форму віктимізації, і частіше страждають від негативних наслідків, особливо на тих онлайн-сайтах, які містять особисті дані жінки (номер телефону та адресу електронної пошти). (DeKeseredy, Walter S et al, 2019).

Серед дорослих жінок, які стали жертвами насильства в Інтернеті, виявлено, що найрозповсюдженішими є наслідки, що мають вплив на психічне здоров'я, включаючи депресію, тривогу, посттравматичний стресовий розлад, суїцидальні думки, проблеми з вживанням психоактивних речовин і негативні впливи на міжособистісні стосунки. (Champion A et al, 2021).

Reed, E. et al, використовуючи модель логістичної регресії, дослідили що для постраждалих насильство, спричинене технологіями, призводило до: вживанням алкоголю (за останні 30 днів), вживанням наркотиків (коли-небудь), відчуттям депресії (за останні 30 днів) і почуттям тривоги (за останні 30 днів). Технологічне насильство також було пов'язано із суїцидальними думками протягом року після досвіду та посттравматичним стресовим розладом.

Також дослідники описують, що завдяки тому, що технології забирають велику кількість обмежень для насильника та створюють почуття що він повсюду, це сприяє підвищенню рівня страху, який відчують люди що пережили технологічне насильство. Вважається, що цей страх викликаний бажанням мати стовідсотковий контроль над своїм життям, порівнюючи такий стан з постійною гіперусвідомленістю (Fiolet Renee et al, 2021).

Попередні дослідження постійно виявляли позитивну кореляцію між кібер моніторингом партнера та негативними емоціями у стосунках, такими як ревності, підозрілість і ворожість. Такий травматичний досвід може призвести до глибокої недовіри до інших, особливо коли ці дії завдає особа, якій ви довіряли та вважали надійною. Таким чином, зниження довіри може діяти як стратегія самозбереження, щоб уникнути вразливості до майбутніх віктимізацій. (Champion, Amanda R., et al, 2022).

Fisico, Rebecca та Harkins Leigh (2021) провели велике дослідження з метою визначення та порівняння впливу насильства в інтернеті в залежності від способу: насильство за допомогою зображень, агресивне ставлення, сексуальні домагання на основі статті та сексуальні зловживання/агресія.

Результати показали подібний рівень психологічного стресу між жертвами насильства на основі зображень та жертвами агресії/примусу в Інтернеті, які були значно вищі порівняно з переживаннями жертв сексуальних домагань в Інтернеті чи домагань на основі статі/сексуальності в Інтернеті.

Велика частина жертв насильства на основі зображень в Інтернеті мали високий рівень стресу та тривоги та були об'єктами жорсткого цькування чи пліток. Також важливо зазначити, що більше половини через свій досвід мали високий рівень депресії та міжособистісних проблем, а майже половина мали думки про самогубство та намагались впоратись зі своїм стражданням, вживаючи алкоголь. Дослідження виявили значний зв'язок між сексуальними

домаганнями на основі зображень і тривогою, депресією, соматичними та посттравматичними симптомами стресу. Також було відзначено зв'язок між цією формою віктимізації та спробами самолікування.

Більш того постраждалі піддаються різним видам віктимізації з боку кількох осіб які не були частиною ситуації, відчували втрату контролю над своєю приватністю та сексуальністю, боялися майбутньої повторної віктимізації.

Так само майже всі жертви сексуальної агресії/примусу в Інтернеті відчували високий рівень тривоги та стресу, і майже половина заявила, що їхній досвід призвів до серйозних проблем у стосунках або агресії у відносинах (тобто став ціллю пліток). Дослідники також виявили зв'язок між сексуальним вимаганням, страхом, безпорадністю, безнадійністю, соромом, приниженням, самозвинуваченням, психологічним стражданням і кількома когнітивними, психологічними та поведінковими попередниками суїцидальної поведінки (наприклад, суїцидальні думки, депресія та самоушкодження).

В інтерв'ю жертви сексуальних домагань в Інтернеті висловлювали переважно почуття відрази, зниження самооцінки та довіри до інших після отримання небажаних зображень геніталій чи сексуальних пропозицій або спостереження за партнером.

Існують також веб-сайти, присвячені поширенню цього сексуального матеріалу без згоди, в який можуть бути включені особисті дані про жертву, такі як їх ім'я, дані соціальних мереж, контактна інформація, адреса та роботодавець. Думка про те, що попри поширення фото/відео матеріалів, незнайомі особи в інтернеті мають доступ до особистих контактів та адреси, виводить рівень стресу та параної для переживших такі дії на інший рівень, значно ускладнюючи психологічний стан (Fisico, Rebecca; Harkins Leigh, 2021).

Серед багатьох руйнівних наслідків посттравматичного стресового розладу дослідники виділяють повторне переживання травми через нав'язливі

образи, викликані з пам'яті, або у відповідь на певні сигнали-тригери. У випадках, де насильство фіксується на відео, потенційно можуть посилитись травмуючий вплив повторного переживання для жертв, в результаті заповнення прогалин, які пам'ять втратила, і створення нових спогадів через перегляд відеозаписів власної віктимізації.

Зважаючи на те що насильство це складне і багатокомпонентне явище, спричинене множинними факторами, так само спектр наслідків, що воно має, стосується багатьох аспектів людського життя. Внаслідок розвитку нашого суспільства, насильницькі дії також змінюються, особливо в онлайн просторі. Проте, аналізуючи літературу, можна побачити, що домашнє насальство з боку партнера має здебільшого одні і ті самі наслідки в та поза межами інтернету. Постраждали від такого насильства переживають депресії, суїцидальні думки, параною та стрес, що з розвитком технологій лише погіршується. Здається, що насильство що відбувається за допомогою соціальних мереж або телефону, не є скоєним вживу, тому і наслідки не відчуються так само. Проте дослідження вказують на протилежне - технології створили реальність, у якій насильник може бути завжди поруч, навіть якщо він в іншому кутку планети, що у психологічному плані створює гірші умови для переживших насильство. Окрім того, насильство з боку партнера може спричиняти низку захворювань та проблем з фізичним здоров'ям. Статистично, жінки набагато складніше переживають наслідки домашнього насильства та насильства в інтернеті, що зумовлюється його гендерною орієнтацією.

## **2.4 Практики попередження домашнього насильства за допомогою соціальних мереж**

Як вже було написано раніше, домашнє насильство є дуже поширеним та може мати жахливі наслідки для кожної людини. Саме тому, важливо робити

все для того щоб боротись з ним та допомагати постраждалим від насильства . За останні десятиріччя соціальні працівники, державні установи та інші спеціалісти використовують різні інструменти для попередження домашнього насильства. Цей перелік включає в себе фокусовані дослідження, адвокаційні кампанії, створення мереж підтримки, яскраві приклади соціальної реклами, благодійних заходів та фестивалів, для підвищення обізнаності щодо проблеми.

Внаслідок пандемії Covid-19, багато людей були змушені проводити більшість часу вдома, в тому числі і люди, які зазнають насильства. Вони вимушено залишаються зі своїми кривдниками.

У звіті *Measuring the shadow pandemic: Violence against women during COVID-19 (2020)* було визначено, що 7 з 10 жінок вважають, що з початку глобальної пандемії виріс рівень насильства вдома та жінки відчують себе менш безпечно, оскільки конфлікти, вербальні та фізичні образи стали більш звичними.

Україна, яка швидко запровадила жорсткі карантинні заходи невдовзі після того, як пандемія коронавірусу охопила країну на початку березня, не стала винятком. Фонд ООН з питань народонаселення (UNFPA) повідомив, що кількість дзвінків на національну гарячу лінію, створену для допомоги постраждалим від початку карантину зріс вдвічі. За даними, оприлюдненими Генеральною прокуратурою, кількість кримінальних обвинувачень за домашнє насильство за останні місяці також зросла майже вдвічі. У травні 2020 року кількість кримінальних обвинувачень за домашнє насильство становила 1511, тоді як у травні 2019 року – 795. Ці цифри, звичайно, не відображають кількість випадків, про які не повідомляють через страх помсти.

Цікаво, що у сукупності дослідження свідчать про збільшення випадків та тяжкості психологічного/емоційного та сексуального домашнього насильства у

загальній популяції, відсутність змін у кількості випадків економічного / фінансового насильства та збільшення тяжкості будь-якого типу домашнього насильства для значної кількості жертв під час пандемії (Thiel Freya et al., 2022).

Для представників соціальної сфери це створило нові виклики, адже під час всесвітнього карантину з'явився потреба в пошуку нових форм роботи з клієнтом. Розширились форми співпраці з клієнтами онлайн, почали більше використовувати і соціальні мережі.

У щорічному звіті GLOBAL OVERVIEW REPORT Сімона Кемпа вказано, що 4.95 мільярди людей є користувачами інтернету та 4.62 мільярди - активними користувачами інтернету, що становить більше половини загального населення світу. Протягом останніх 10 років кількість людей, що використовують Інстаграм, Фейсбук, Твітер, Ютуб та інші мережі зріс на 212% (Kemp, S. (2022, May 4). Ці дані вказують на те, що соцмережі є певним аналогом Медіа та можуть стати необхідним інструментом для протидії домашньому насильству, завдяки тому, що там сидять мільйони людей, там можна безкоштовно і швидко поширювати інформацію.

Медіа кампанії в соціальних мережах та соціальна реклама - один зі способів використання мереж для протидії домашньому насильству. Масштаб і оперативність різноманітних кампаній у соціальних мережах ініціювали значущі зміни в наших установах і спільнотах. Більшість з нас пам'ятає хоча б деякі, якщо не всі ці кампанії: #StopFemicides, #RedMyLips, #YesAllWomen, #EverydaySexism, #WhyIStayed, #MasculinitySoFragile, #NotBuyingIt і #RapeCultureIsWhen. За такими тегамі постраждалі зазвичай діляться своїми історіями і велика кількість людей, які читають ці пости, дізнаються про домашнє насильство.

Наприклад, компанія "#WhyIStayed" - хештег який Беверлі Гуден, яка пережила домашнє насильство, створила у 2014 році у відповідь на звинувачення постраждалих від домашнього насильства у тому що вони не покидають цей патерн.

Гуден написала у Твіттері: «Одного разу я намагалася вийти з дому після образливого епізоду, і він випустив мене. Цілу ніч він спав перед дверима. #WhyIStayed.»

Метою ##WhyIStayed є зміна сприйняття домашнього насильства як проблеми лише постраждалої особи; поширення мислення, що жертва, залишається в таких умовах не своєю волею; у тому щоб змінити посил “ чому вона не пішла”, “ якщо вона залишається, означає що їй все підходить” на “ чому він б’є її”. Деякі критики стверджують, що ідея #WhyIStayed зациклюється на тому, що жертвам потрібно більше пояснювати свої дії, ніж переміщати увагу на дії кривдників.

Цей хештег спонукає інших поділитися власним досвідом щодо насильства з боку партнера. За даними аналітичного сайту Topsy.com, #WhyIStayed було використано понад 100 000 разів протягом перших двох днів у Twitter та на момент червня 2022 року цей хештег був використаний майже 20 тисяч разів у постах в Instagram. Дівчата та хлопці різного віку розповідають про свій досвід, поширюють мотивуючі слова, поради тих хто проходить зараз те саме та цим, провокують дискусію у коментарях. Спостерігаючи за постами за цим хаштегом в Twitter, Instagram та Facebook, можна побачити велику кількість слів підтримки, подяки за щирість та таких самих історій. Проте, іноді можна наштотхнутись на коментарі, що підтримують звичний для суспільства патріархальний устрій та продовжують коло насильства (Caroline Liou, 2013).

Важливим результатом подібних компаній є те, що крім підтримки, подібні рухи підіймають обізнаність навколо домашнього насильства. Досі, велика кількість людей не розуміє що таке домашнє насильство і що вони

переживають його у своїх домівках. Досвід інших часто відкриває очі на цю проблему та допомагає жінкам наважитись на те, щоб вийти з таких стосунків. У 2019 році, у відповідь на виклики до яких призвела пандемія, Міністр внутрішніх справ США розпочав нову кампанію з підвищення обізнаності громадськості #YouAreNotAlone, наголосивши, що якщо хтось ризикує або зазнає домашнього насильства, допомога все ще доступна. Частина кампанії включає у собі використання хештегу у соціальних мережах, щоб допомогти поставити проблему на перший план суспільної свідомості та нагадати їм, що послуги все ще доступні.

Крім того, міністр оголосив, що міністерство внутрішніх справ співпрацює з благодійними організаціями та уповноваженим з питань домашнього насильства, щоб надати додаткові 2 мільйони фунтів стерлінгів для негайного покращення системи телефонів довіри щодо домашнього насильства та онлайн-підтримки.

Благодійні організації повідомили про сплеск активності з моменту набуття чинності цього хештегу та залучення більшого фінансування від благодійників в результаті підвищення зацікавленості суспільства у темі домашнього насильства.

Проте, існує думка, що послідовники подібних компаній як #YouAreNotAlone, полягає в тому, що в основі насильства (а іноді й замість нього) лежить контроль поведінки. Жінки в ситуаціях насильства навряд чи будуть мати автономність, якщо вона взагалі буде. Безсумнівно, що кампанії в соціальних мережах можуть бути потужними та допомагати змінити цільове повідомлення і привернути увагу до кривдників. Але їх об'єднує одна спільна риса: чи є свобода та незалежність у людини, яка тримає пристрій та взаємодіє з повідомленням?

Хоча людям подобається приєднуватися до онлайн-руху, який, здається, приносить користь, насправді іноді це завдає більше шкоди. #YouAreNotAlone може мати добрі наміри, але іноді такі компанії просто прикривають тріщини. Без додаткового фінансування та залучення експертів до кампаній в соціальних мережах, що відбудеться з жертвою після того як вона виставить пост? У випадку коли людина досі знаходиться в стосунках з насильником або він знає її місце перебування, вона попадає у велику небезпеку, адже тепер кривдник може захотіти помститись (Social media campaigns won't Solve Domestic Violence. Restless Network, 2020).

Ще одна компанія, яка привернула особливу увагу, з'явилась внаслідок того, як Канадський жіночий фонд, створив знак, щоб показати, що ви є жертвою домашнього насильства.

Ідея полягала в тому, щоб придумати сигнал, який можна було б безшумно передавати під час відеодзвінка, не залишаючи цифрового сліду, сказала Сюзанна Дункан, віце-президент з благодійності фонду. За останній рік цей символ став трендом у Тік-Ток, та допоміг врятувати велику кількість жертв домашнього насильства.

Кристина Пашко - дівчина з Польщі, у співпраці з неурядовою організацією, створила фальшивий інтернет-магазин косметики «Ромашки та братки», у якого також є сторінка у Facebook. Тут жертви могла таємно попросити допомоги, вдаючи, що купують продукт. Якщо користувач вказує свою адресу, щоб замовити продукт, це насправді означає, що вона просить когось викликати поліцію. Під виглядом покупки продуктів користувачі також можуть таємно зв'язуватися з психологами та поліцією та пропонувати закодовані повідомлення про насильство.

Ще один прояв боротьби з домашнім насильством на платформах соціальних мереж - проекти створені самими платформами. На жаль, наразі засновники соціальних мереж не беруть на себе достатньої відповідальності за

соціальні процеси та не є залученими у запобіганні домашнього насильства. Однак, у 2019 році Фейсбук створили гайд спрямований на те, щоб допомогти особам, які пережили домашнє насильство, сексуальне насильство та переслідування. У цьому посібнику зазначено як використовувати Facebook таким чином, щоб вони залишалися на зв'язку з друзями та родиною, але контролювали їхню безпеку та конфіденційність, щоб запобігти можливості насильникам їх переслідувати. Розуміючи, наскільки важливо для постраждалих залишатися на зв'язку як із сім'єю, так і з друзями та те, що кожен має право на конфіденційність і безпеку, як офлайн, так і онлайн, цей гайд може грати дуже важливу роль у запобіганні домашнього насильства. Дуже важливо, щоб ті, хто вижив, мали інформацію, необхідну для створення безпечних умов в своєму житті, яка в сучасну цифрову епоху включає онлайн-простір та залучення самих платформ для підтримки - може допомогти збільшити аудиторію тих, до на кого спрямована ця інформація.

Ще один вид підтримки протидії домашнього насильства, це гранти та фінансування соціальних та благодійних організацій. Протягом останніх років неурядовим організаціям почали давати більше грантів саме на онлайн проекти під час пандемії, для залучення їх до створення більшої кількості освітніх програм.

Наприклад Raising Tactical Daughters - організація, яка долає прірву між жінками та молодими дівчатами, які ризикують зазнати насильства та зґвалтування. Використовуючи платформу своїх соціальних мереж вони розповідають про те, що таке домашнє насильство, які його прояви та як зрозуміти що саме це відбувається з тобою. Також вони розповідають про досвід інших, діляться порадами, як розірвати цей цикл поведінки та куди можна звернутись за допомогою. Окрім цього організація використовує соціальні мережі для просування своїх тренінгів, на яких вони допомагають людям, що пережили домашнє насильство. (Raising Tactical Daughters., n.d.)

Esperanza United - організація, що використовує соціальні мережі для створення окремої спільноти, ґрунтуючи свою роботу на тому, щоб прислухатися до того, як спільнота адаптується до їхніх мінливих потреб. Вони працюють з громадою, іншими постачальниками послуг та системами, щоб забезпечити латиноамериканцям, їхнім родинам і нашим громадам відповідну культурну пропаганду та якісні, відповідні та ефективні ресурси. Додатково вони використовують свою платформу для проведення стрімів в Фейсбук та Інстаграм, щоб люди з будь-якого куточку, могли спілкуватися з експертами та набувати знання та ресурси про домашнє насильство. (Esperanza United, n.d.)

Також, важливо зазначити, що не обов'язково бути організацією для створення сторінку з корисною інформацією, що також є значним плюсом використання соціальних мереж.

При створенні будь якого продукту онлайн та офлайн важливо пам'ятати про “ Відповідальний дизайн” . Він включає в собі декілька головних принципів:

#### 1) Пропагування різноманітності

Наявність різноманітної команди дизайнерів розширює розуміння звичок користувачів, дає змогу краще вивчати варіанти використання, як позитивні, так і негативні. Часто, розробляючи нову технологію, дизайнери беруть до уваги лише цільових користувачів. Однак вони можуть бути не єдиним типом користувачів, які в кінцевому підсумку використовують цю технологію, а інші користувачі часто використовують технологію несподіваним чином.

#### 2) Гарантування приватності

Користувачі повинні мати можливість активно приймати зважені рішення щодо своїх налаштувань конфіденційності. Налаштування повинні бути простими для розуміння і легко налаштовуватися, а їх подання не повинно впливати на користувача. Включайте періодичні сповіщення, щоб користувач міг переглянути конфігурації, які призводять до спільного використання даних.

### 3) Боротьба з газлайтингом

Газлайтинг — це коли людина психологічно маніпулює кимось, щоб змусити їх засумніватися в їхніх спогадах і судженнях. Якщо користувач може видалити всі докази щодо якихось дій то після видалення, це може призвести до того, що хтось почне сумніватися в своїй пам'яті. Своєчасні та відповідні повідомлення, а також аудит є важливими для того, щоб було зрозуміло, хто що і коли зробив.

### 4) Посилення безпеки та даних

Важливо, щоб продукти були безпечними, збирали та обмінювалися лише необхідні дані, обмежуючи тим самим ризик того, що вони можуть бути використані зловмисно. Наприклад, зазвичай багатьма домашніми комп'ютерними пристроями та службами керує один користувач, навіть якщо ними користуються багато членів сім'ї (наприклад, віртуальні помічники, канали підписки, сімейний календар/плани обміну даними тощо). Інтуїтивно зрозумілий і простий спосіб для членів сім'ї підписатися та скасувати підписку може стати більш ефективною моделлю, що надає користувачам можливість спільного контролю.

### 5) Робити технології більш інтуїтивними

Жертви домашнього насильства живуть у складних умовах, що постійно змінюються, і їм може не вистачати енергії чи впевненості, щоб орієнтуватися на нові технології. Якби всі технології були інтуїтивно зрозумілими для використання та розуміння кінцевими користувачами, це могло б допомогти зменшити ризик домінування насильників із розумінням та навиком користування технологіями чи то з погрозами, чи то шляхом встановлення програм, які жертва не розуміє.

Таким чином, можна зробити висновок, що у XIX столітті, технології, зокрема соціальні мережі, змінили не лише наш спосіб комунікації один з одним та метод пошук інформації, але і шляхи допомоги постраждалим від домашнього насильства та підняття рівня обізнаності. Фейсбук, Інстаграм, Твітер, Тік-ток - змінюють сучасну реальність та переносять багато проблем у свою площину. Ми можемо використовувати ці платформи для того, щоб: ділитись своїм досвідом та закликати інших приєднуватись до таких рухів; створювати пости, сторіз та стріми з порадами, що робити та куди звертатись; робити інформаційні кампанії, залучати фінансування та багато інших проєктів для попередження насильницьких дій вдома. Важливими особливостями роботи в інтернеті є те, що будь-хто має можливість долучитись, створити та підтримати ці рухи безкоштовно та все одно покрити велику частину своєї аудиторії. Світові приклади вказують на те, що розвиток та підтримка різних програм в соціальних мережах має великі перспективи та позитивні наслідки для суспільства та мають застосовуватись частіше і в українській практиці. (Eva PenzeyMoog, Danielle C. Slakoff, 2021).

## **2.5 Попередження домашнього насильства за допомогою соціальних мереж в українській практиці**

Українська практика використання соцмереж для попередження та боротьби із домашнім насильством не відстає від світової. Хоча наукової літератури з питання досить мало.

За даними Київського міжнародного інституту соціології до початку епідемії Ковіду 19 мобільні телефони мають 95% населення України у віці 18+ (96% міських і 92% сільських жителів). Найбільш поширеним засобом для комунікацій є Вайбер, яким користується 66% опитаних. Другим за

популярністю є Мессенджер Фейсбуку – 35%. На третьому-четвертому місцях знаходяться Телеграм (використовують 24% опитаних).

На прикладі останнього можна розглянути способи використання соціальних мереж для запобігання домашнього насильства в Україні. Телеграмом користується 60% молоді від 18 до 29 років. Ця платформа дає можливість спілкуватись з близькими та родичами, створювати канали та спільні чати, поширювати відео та фото зображення, створювати опитування та поширювати інформацію.

Також, Телеграм дозволяє створювати боти, які можуть бути корисними для різних соціальних проєктів. Дівчата для дівчат (#sistersbot) – саме так називається чат-бот, який був запущений завдяки активісткам, для дівчат – випускниць інтернатних закладів. Проте після розвитку платформи, вона набула популярності серед більшої аудиторії. Тепер до цього ресурсу мають можливість долучитися не лише вихованки інтернатних закладів, але й усі охочі дівчата та дівчатка, і не лише вони. У боті доступно подається важлива інформація щодо сексу та місячних, насильство, права людини, фінанси та корисні контакти у простому та зрозумілому для кожного форматі. Плюсом цього проєкту є те, що він є повністю анонімним, легким у користуванні та доступі і містить у собі верифіковану інформацію з усіма джерелами. Такий приклад можна приміняти для будь-якої проблеми в соціальній сфері, адже використання подібного інструменту немає обмежень. (Vis., 2021)

Функціями Телеграм, зокрема ботам, користується і МВС України. У 2020 році Міністерство Внутрішніх Справ України створило Чат-бот #ДійПротиНасильства, що надасть максимально вичерпну інформацію про домашнє насильство, підтримку та допомогу в цьому питанні. За допомогою цього чат-боту можна допомогти викликати служби допомоги та переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі. Також чат-бот може надати контакти інших служб, роз'яснити, що таке домашнє насильство та як йому протистояти,

розповісти про повноваження органів і установ, котрі здійснюють заходи для запобігання домашньому насильству. (Міністерство у справах ветеранів, n.d.)

Також, відомою є українська кампанія під хештегом #янебоюсьсказати. У липні 2016 року активістка Настя Мельниченко на своїй сторінці написала пост використовуючи хештег #яНеБоюсьСказати. У своєму повідомленні Настя зверталась до інших жінок із закликом поділитися історією пережитого насильства, без звинувачення в цьому жертву. Важливим для Насті було те, щоб жінки не використовували свій стан, поведінку або зовнішній вигляд, для оправдовування дій насильника, а наділяли його всією виною у скоєному. Також, дівчина поділилась власним досвідом та написала окреме звернення до чоловіків, закликаючи поставити себе на місце жінки, яку постійно за щось осуджують і яка не відчуває себе в безпеці. Цей пост не лише отримав велику кількість коментарів та поширень, а став початком актуального й масштабного онлайн флешмобу #яНеБоюсьСказати, який триває й досі — українською, російською, англійською й іншими мовами. За допомогою уваги, яку Настя привернула до проблеми, вона мала змогу зібрати фінансування для написання книги для підлітків. Окрім цього, флешмоб вперше підняв до обговорення таку табуовану тему як насильство, спричинивши діалог на рівні і медіа і осель українців (Марценюк Тамара; Скопик Христина, 2017).

Не можливо не зазначити “16 днів проти гендерно зумовленого насильства” - це щорічна міжнародна кампанія, яка стартує 25 листопада, у Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок, і завершується 10 грудня, у День прав людини. Цілями цього заходу є покращення послуг для жертв, збільшення зусиль на підтримку жертв, які стикаються з формами дискримінації. З початку глобальної пандемії фокус також впав на необхідність подолати спалах онлайн-насильства та зібрати та проаналізувати більше даних для розробки політики з метою припинення гендерно зумовленого насильства.

Останні роки, організатори заходу почали активніше використовувати соціальні мережі для підтримки кампанії. Усі охочі можуть підтримати кампанію та долучитися до міжнародної ініціативи, скориставшись рамкою у Фейсбукі за ключовими словами (наси́льство/violence/жорстокість).

Координатори проєктів за підтримки залучених експертів розробляють та поширюють інформаційні матеріали через свою сторінку у Фейсбук, діляться опрацьованими ресурсами, які можуть допомогти фахівцям широкого кола і держслужбовцям і громадського сектору, пересічним громадянам долучитися до подолання цього явища.

У 2018 році частиною компанії став рух “#ПочуйМене: Зупинимо насильство проти жінок та дівчат”. В рамках цього руху відомі жінки України наважилися не мовчати та у сестринському колі поділилися історіями про пережиті випадки очевидного й неочевидного насильства. В результаті заходу хештег отримав популярність в соціальних мережах та спровокував велику дискусію. (Unite., n.d)

Ще один приклад використання соціальних мереж для запобігання домашнього насильства - «Жінка для жінки». Це проєкт, що створений для допомоги жінкам, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. На їх сторінці в соцмережах та сайті вони публікують розповіді та досвід жінок. Таким чином, організація підсилює голос жінок в скруті, щоб про них дізналися ті, хто має змогу допомогти. Учасники проєкту викор

истовують соціальні мережі не лише задля інформування, але і як групу допомоги. Надіславши їм повідомлення в Фейсбук або Інстаграм, жінка може отримати консультацію, контакти куди звернутись за допомогою або моральну підтримку. Крім цього, проєкт пропонує прості інструменти підтримки - фінансова допомога, покупка продуктів та ліків чи замовлення послуг та надання роботи. Люди, що прочитали одну з історій мають можливість надати фінансову допомогу героїні або надіслати кошти в фонд. (Жінка для жінки, n.d.).

Не дивлячись на те, що досвід України в сфері запобігання домашнього насильства за допомогою соціальних мереж не численний, ми маємо багато цікавих проєктів, які можуть вносити значні зміни. Використання платформи Телеграм, може надати широкий спектр функцій та беручи за приклад #sistersbot та #ДійПротиНасильства, можна створювати регіональні додатки допомоги для більше зосередженої допомоги. Отримувати підтримку, допомогу та інформацію про насильство за допомогою Інстаграм та Фейсбук, значно спрощує процес підвищення обізнаності щодо проблеми, адже використання цих платформ є безкоштовним та не потребує багато ресурсів зі сторони організації. Українські благодійні фонди та організації можуть залучати фінансування на розвиток своїх проєктів на основі інтернету, які в перспективі мають вищу результативність ніж офлайн заходи. Через брак робіт на тему запобігання домашнього насильства за допомогою соціальних мереж в Україні, це сфера дослідження залишається відкритою та потребує більшого вивчення зі сторони вчених.

## ВИСНОВКИ

За останні роки суспільство все частіше і гучніше піднімає тему насильства, адже дії, вчинки, які відбуваються вдома, між партнерами - закриті для навколишнього світу. З розвитком технологій людство отримало багато можливостей: швидкий доступ до інформації, комунікація з людьми в будь-якому куточку світу, розваги та багато чого іншого. Разом з тим, технології і соціальні мережі, почали впливати на людей, посилили з одного боку можливості людей просити допомогу, з іншого – посилили ізоляцію, створили можливість для збереження ситуації домашнього насильства.

В сучасних умовах насильнику не обов'язково бути постійно вдома аби бути поруч. Залякування, маніпуляції, погрози та знущання - це все може переслідувати жертву в її телефоні або комп'ютері. Окрім того, реальність Інстаграм та Фейсбук, до якої люди вже звикли створює можливість викривляти правду та впливати на довіру інших. Існують випадки, коли кривдники так вміло створювали "ідеальну" картину життя, що навіть рідні постраждалих від насильства не вірили в те що сталося.

Насильство, фасилітоване технологіями, має більший вплив та гірші наслідки для переживших, аніж насильство офлайн. Здебільшого, йдеться про наслідки, які стосуються психічного та ментального здоров'я, такі як: депресія, суїцидальна поведінка, харчові розлади, розлади особистості, тривожність та obsesивно-компульсивні розлади. Відсутність меж та кордонів в соціальних мережах - створюють умови постійного страху та невпевненості для жертв насильства.

Оскільки соціальні мережі є певним аналогом Медіа, вони створюють можливість формування прикладу конструктивної поведінки: як просити про допомогу, як відмовити, як і куди звернутись.

Сторінки в Твітер, Інстаграм та Фейсбук, можуть стати платформами для поширення власного досвіду, інформації про насильство та конкретних рекомендацій (куди звернутись і що робити). Використовуючи прості для запам'ятовування хештеги, розповсюджуються рухи, до яких може приєднатись кожен. Внаслідок таких ініціатив, люди що пережили домашнє насильство можуть знайти однодумців та підтримку, а інші дізнатись більше про проблему, що і є ціллю запобігання насильства.

Додатковим ресурсом, практика використання якого мала успіх в Україні є Телеграм - достатньо нова платформа для спілкування та розповсюдження інформації. Функції, що пропонує ця мережа, дозволяють дуже просто та безкоштовно створювати повноцінні бази даних, що будуть корисними для кожного з нас.

За допомогою технологій та соціальних мереж, можна отримати підтримку від будь-якої людини з будь-якого місця, у будь-який час і ця можливість варта того, щоб і надалі досліджувати спосіб її використання для протидії домашньому насильству і надалі.

## **ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ:**

1. Sherman, L., Strang, H., & O'Connor, D. (2017). Introduction—Key Facts About Domestic Abuse: Lessons from Eight Studies. *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 1(2-3), 59–63. <https://doi.org/10.1007/s41887-017-0014-y>
2. National Coalition Against Domestic Violence (2020). Domestic violence. Retrieved from [https://assets.speakcdn.com/assets/2497/domestic\\_violence-2020080709350855.pdf?1596811079991](https://assets.speakcdn.com/assets/2497/domestic_violence-2020080709350855.pdf?1596811079991) .
3. Виноградов, А. К. (2016). Поняття та види насильства в сім'ї в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*, (1), 50-53. [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Pupch\\_2016\\_1\\_17.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pupch_2016_1_17.pdf)
4. Шиделко, А. В., & Шимко, Л. В. (2021). Сутність поняття та види домашнього насильства над жінками. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference*. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4258/1/%D1%88%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%BE.pdf>
5. ЗАКОН УКРАЇНИ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” № 2671-VIII від 17.01.2019, ВВР, 2019, № 18, ст.73} <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Шиделко А. В.(2018) Психологічні детермінанти домашнього насильства над жінками. *Актуальні проблеми психології. Збірник*

наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.  
Том. XI. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості.  
Вип. 17. С. 262–273.

7. Kemp, S. (2022, May 4). Digital 2022: Global Overview Report - DataReportal – Global Digital Insights. DataReportal. Retrieved June 5, 2022, from <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
8. Pew Research Center.(2020). 2019 mobile fact sheetto <https://www.pewresearch.org/internet/fact-sheet/mobile/>
9. Briggs, C. (2018). An emerging trend in domestic violence: technology-facilitated abuse. Australian Journal of Child and Family Health Nursing, 15(1), 2. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.021135494223385>
10. ОБСЄ. (2019). Добробут і безпека жінок. [https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318\\_0.pdf](https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf)
11. Niolon, P. H., Kearns, M., Dills, J., Rambo, K., Irving, S., Armstead, T., & Gilbert, L. (2017). Preventing Intimate Partner Violence Across the Lifespan: A Technical Package of Programs, Policies, and Practices. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/ipv-technicalpackages.pdf>
12. Champion, Amanda R.;Oswald, Florab;Khera, Devinderc;Pedersen, Cory L.d (2022). Examining the Gendered Impacts of Technology-Facilitated Sexual Violence: A Mixed Methods Approach DOI 10.1007/s10508-021-02226-y

13. Champion A.,Oswald, Flora;Pedersen, Cory L.(2021). Technology-facilitated sexual violence and suicide risk: A serial mediation model investigating bullying, depression, perceived burdensomeness, and thwarted belongingness. DOI 10.3138/CJHS.2020-0044
  
14. Rowse, J., Mullane, S., Bassed, R. and Tully, J. (2022), Technology-facilitated sexual assault in children and adolescents; is there a cause for concern? Fourteen years of experience at a metropolitan forensic paediatric medical service. *J Paediatr Child Health*, 58: 409-414. <https://doi.org/10.1111/jpc.15724>
  
15. Michaela M. Rogers, Colleen Fisher, Parveen Ali, Peter Allmark, Lisa Fontes (2022). Technology-Facilitated Abuse in Intimate Relationships: A Scoping Review. DOI 10.1177/15248380221090218
  
16. Harris Bridget; Woodlock Delanie (2022). 'You Can't Actually Escape It': Policing the Use of Technology in Domestic Violence in Rural Australia. DOI 10.5204/ijcjsd.2190
  
17. Seewald L.;Walsh Tova B.;Tolman Richard M.; Lee Shawna J.; Reed Lauren A.; Ngo Quyen; Singh Vijaya. (2022). Technology-Facilitated Abuse Prevalence and Associations Among a Nationally Representative Sample of Young Men. DOI 10.1370/afm.2758
  
18. Bancroft L (2003) Why does he do that? Inside the minds of angry and controlling men. New York: Penguin Putnam.
  
19. Brown, C., Flood, M. and Hegarty, K. (2020) Digital dating abuse perpetration and impact: the importance of gender, *Journal of Youth Studies*, (Online first ): 1–16, doi: 10.1080/13676261.2020.1858041.

20. DeKeseredy, W.S., Dragiewicz, M. and Schwartz, M.D. (2017) *Abusive Endings: Separation and Divorce Violence Against Women*, Oakland, CA: University of California Press.
  
21. Harris B & Woodlock D 2022. Spaceless violence: Women's experiences of technology-facilitated domestic violence in regional, rural and remote areas. *Trends & issues in crime and criminal justice* no. 644. Canberra: Australian Institute of Criminology. <https://doi.org/10.52922/ti78405>
  
22. Hamilton-Giachritsis, Catherine; Hanson, Elly; Whittle, Helen; Alves-Costa, Filipa; Beech, Anthony (2020). Technology assisted child sexual abuse in the UK: Young people's views on the impact of online sexual abuse. DOI 10.1016/j.childyouth.2020.105451
  
23. Reed, E., Salazar, M., Behar, A.I., Agah, N., Silverman, J.G., Minnis, A.M., Rusch, M.L. and Raj, A. (2019), Cyber Sexual Harassment: Prevalence and association with substance use, poor mental health, and STI history among sexually active adolescent girls. *Journal of Adolescence*, 75: 53-62. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.07.005>
  
24. DeKeseredy, Walter S; Schwartz, Martin D.; Harris, Bridget; Woodlock, Delanied; Nolan, James; Hall-Sanchez, Amanda (2019). Technology-Facilitated Stalking and Unwanted Sexual Messages/Images in a College Campus Community: The Role of Negative Peer Support. DOI 10.1177/2158244019828231
  
25. Nilsson, M. G., Tzani-Pepelasis, C., Ioannou, M., & Lester, D. (2019). Understanding the link between sextortion and suicide. *International Journal of Cyber Criminology*, 13(1), 55–69. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3402357>

26. Fisico, Rebecca; Harkins, Leigh (2021). Technology and Sexual Offending. DOI 10.1007/s11920-021-01269-1
  
27. Fiolet, Renee; Brown, Cynthia; Wellington, Molly; Bentley, Karen; Hegarty, Kelsey (2021). Exploring the Impact of Technology-Facilitated Abuse and Its Relationship with Domestic Violence: A Qualitative Study on Experts' Perceptions. DOI 10.1177/23333936211028176
  
28. McKay White, R., & Fjellner, D. (2022). The Prevalence of Economic Abuse Among Intimate Partners in Alberta. SAGE Open. <https://doi.org/10.1177/21582440221084999>
  
29. García-Moreno, C., Pallitto, C., Devries, K., Stöckl, H., Watts, C., & Abrahams, N. (2013). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization.
  
30. Trevillion K, Oram S, Feder G, Howard LM (2012) Experiences of Domestic Violence and Mental Disorders: A Systematic Review and Meta-Analysis. PLOS ONE 7(12): e51740. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0051740>
  
31. Da Thi Tran, T., Murray, L. & Van Vo, T.(2022). Intimate partner violence during pregnancy and maternal and child health outcomes: a scoping review of the literature from low-and-middle income countries from 2016 - 2021. BMC Pregnancy Childbirth 22, 315. <https://doi.org/10.1186/s12884-022-04604-3>
  
32. Humphreys C, Houghton C, Ellis J. (2018) Literature review: better outcomes for children and young people experiencing domestic abuse—

directions for good practice. <https://dera.ioe.ac.uk/9525/1/0064117.pdf>.

33. The shadow pandemic: Violence against women during covid-19. UN Women – Headquarters. (n.d.). Retrieved June 16, 2022, from [https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19?gclid=Cj0KCQjwhqaVBhCxARIsAHK1tiOrZqB9YnE\\_g2NhK01vTzSn5y3Cp4Q2xRtew34TF7VSIydwBV70lzgaAu23EALw\\_wcB](https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19?gclid=Cj0KCQjwhqaVBhCxARIsAHK1tiOrZqB9YnE_g2NhK01vTzSn5y3Cp4Q2xRtew34TF7VSIydwBV70lzgaAu23EALw_wcB)
34. Thiel Freya, Büechl Verena C. S., Rehberg Franciska, Mojahed Amara, Daniels Judith K., Schellong Julia, Garthus-Niegel Susan (2022). Changes in Prevalence and Severity of Domestic Violence During the COVID-19 Pandemic: A Systematic Review. <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsy.2022.874183>
35. Dafina Gercheva UNDP Resident Representative to Ukraine. Covid-19 pandemic puts spotlight on Domestic Violence: United Nations Development Programme. UNDP. Retrieved June 16, 2022, from [https://www.undp.org/ukraine/blog/dafina-gercheva-covid-19-pandemic-puts-spotlight-domestic-violence?utm\\_source=EN&utm\\_medium=GSR&utm\\_content=US\\_UNDP\\_PaidSearch\\_Brand\\_English&utm\\_campaign=CENTRAL&c\\_src=CENTRAL&c\\_src2=GSR&gclid=Cj0KCQjwhqaVBhCxARIsAHK1tiObsY9EIjSm\\_eqbNljUzAIuH-ZDwCoBcea3qvm3XYHXmVjHZ2rU6OMaAredEALw\\_wcB](https://www.undp.org/ukraine/blog/dafina-gercheva-covid-19-pandemic-puts-spotlight-domestic-violence?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=Cj0KCQjwhqaVBhCxARIsAHK1tiObsY9EIjSm_eqbNljUzAIuH-ZDwCoBcea3qvm3XYHXmVjHZ2rU6OMaAredEALw_wcB)
36. Social media campaigns won't Solve Domestic Violence. Restless Network. (2020, August 14). Retrieved June 16, 2022, from <https://www.restlessnetwork.com/social-media-campaigns-wont-solve-domestic-violence/>

37. Caroline Liou (2013). Using social media for the prevention of violence against women. [https://www.partners4prevention.org/sites/default/files/resources/socialmedia\\_final.pdf](https://www.partners4prevention.org/sites/default/files/resources/socialmedia_final.pdf)
38. *Preparing women to think tactically*. Raising Tactical Daughters. (n.d.). Retrieved June 16, 2022, from <https://www.raisingtacticaldaughters.com/>
39. Esperanza United - Mobilizing Latinas and Latin@ communities to end domestic violence. (2022, April 5). Retrieved June 16, 2022, from <https://esperanzaunited.org/en/about-us/>
40. Eva PenzeyMoog, Danielle C. Slakoff (2021). As Technology Evolves, so Does Domestic Violence: Modern-Day Tech Abuse and Possible Solutions. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/978-1-83982-848-520211047/full/html>
41. Sisters` bot вже у telegram! Vis. (2021, March 10). Retrieved June 16, 2022, from <http://vis.vn.ua/sisters-bot/>
42. У чат-боті Мінветеранів з'явився активний розділ "Дій Проти Насильства". Міністерство у справах ветеранів. (n.d.). Retrieved June 16, 2022, from <https://mva.gov.ua/ua/news/u-chat-boti-minveteraniv-zyavivsyia-aktivnij-rozdil-dij-proti-nasilstva>
43. Марценюк, Тамара; Скопик, Христина (2017) Соціологічний аналіз онлайн флешмобу #яНеБоюсьСказати. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10906>
44. Unite (n.d) 16 Днів Активізму проти гендерно зумовленого насильства в Україні

45. Про проєкт "Жінка для жінки". Жінка для жінки. (n.d.). Retrieved June 16, 2022, from <https://woman4woman.org.ua/about>